

HZ. MUSA (M.Ö. 13. yüzyıl)

Tarihte belki de hiç kimse İbrani peygamber Musa kadar hayranlık uyandırmamıştır. Dahası, Ona saygı duyan insan sayısı kadar ünü de çağlar boyu kararlı bir büyüme göstermiştir. Musa'nın M.Ö. 13. yüzyılda yaşamış olma olasılığı çok yüksektir, çünkü Tevrat'taki "Çıkış" kitabında yer alan firavun olduğu düşünülen II. Ramses, M.Ö. 1237 yılında ölmüştür. "Çıkış"ta ortaya konduğu gibi, Musa'nın sağlığında siyasasına karşı çıkan fazla sayıda İbrani vardı. Oysa, beş yüzyıl içinde Musa bütün Yahudi'lerin saygısını kazanmaya başladı. M.S. 500 yılına gelindiğinde, Hıristiyanlıkla beraber, ünü Avrupa'nın büyük bir bölümüne yayılmıştı. Bir yüzyıl sonra Muhammed, Musa'yı gerçek bir peygamber olarak tanıdı ve İslam'ın yayılmasıyla Musa, Müslüman dünyasının her yanında -Mısır'da bile- hayranlık uyandıran bir kişi oldu. Bugün, yaşadığı zamandan bu yana geçen otuz iki küsur yüzyıl sonra Musa Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlardan aynı derecede saygı görmekte hatta birçok agnostik tarafından bile sayılmaktadır. Çağdaş iletişim yöntemleri sayesinde bugün muhtemelen geçmişte olduğundan çok daha fazla tanınmaktadır.

Bütün ününe rağmen Musa'nın hayatı hakkında güvenilir bilgi pek kıttır. İsminin İbrani kökenli değil de Mısır kökenli olması nedeniyle, Musa'nın Mısırlı olduğu söylentisi bile vardır. (Bu din alimlerinin çoğunun kabul etmediği bir söylentidir. Musa, 'çocuk' ya da 'erkek evlat' anlamına gelmekte ve ünlü firavunlardan bazılarının isimlerinin ekinde kullanıldığı görülmektedir.) Eski Ahit'te yer alan Musa hakkındaki hikayelerin, içerdikleri çok sayıda mucizevi olay nedeniyle, görünür anlamlarıyla değerlendirildiğinde kabul edilmeleri zordur, örneğin yanan çalılar, Musa'nın adamlarını yılanlara çevirmesi mucize mahiyetindedir; Mısır'dan çıkış sırasında seksen yaşına erişmiş olan Musa'nın İbranilere çölde kırk yıl süren bir yolculukta liderlik edebilmesi insanın saf inancının sınırlarını belki zorlamaktadır. Hikayesi efsanelerin çıktığı altında kalmadan önce gerçek Musa'nın neler yapmış olduğunu bilmeyi gerçekten çok isterdik.

Bir çok kişi Eski Ahit'te yer alan "on felaket" i ve Kızıl Deniz'i geçilmesi gibi hikayelere doğal olaylara dayalı yorumlar getirmeye çalışmışlardır. Ancak, Musa hakkındaki Eski Ahit öykülerinin çoğu, efsanevi nitelik taşır ve başka mitolojilerle benzeşimleri (analoji) vardır, örneğin Musa ve sazlıklar öyküsü, M.Ö. 2360-2305 yılları arasında hüküm sürmüş büyük Akad kralı Sargon hakkında Babil'de anlatılan hikayeye çarpıcı bir benzerlik taşımaktadır.

Genel olarak Musa'ya üç büyük başarı atfedilir. Birincisi, İbranileri Mısır'dan çıkararak siyasi lider olmasıdır. En azından bu konuda övgüyü hak ettiği açıktır. İkincisi, Eski Ahit'in ilk beş kitabının (Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar ve Yasanın tekrarı) yazarı olmakla ün kazanmıştır. Bu kitaplar genellikle "Musa'nın beş kitabı" olarak anılır ve Yahudi "Torah"ını oluşturur. Bu beş kitapta, Eski Ahit döneminde Yahudilerin davranış biçimlerini yöneten ve On Emri de kapsayan "Musa Kanunu" yer alır. Bir bütün olarak Torah'ın ve özellikle de On Emrin yarattığı muazzam etki göz önüne alındığında, bu metinlerin yazarının büyük ve kalıcı etki sahibi bir kişi olarak düşünülmesi hak ettiği muhakkaktır. Ancak, Eski Ahit üzerine çalışan alimlerin çoğu, Musa'nın bu kitapların tek yazarı olmadığı konusunda görüş birliği içindedirler. Kitaplar birkaç yazar tarafından kaleme alınmış gibidir ve büyük bir bölümü ancak Musa'nın ölümünden uzunca bir süre sonra yazıya aktarılmıştır. Musa'nın var olan İbrani örf ve adetlerinin bir düzen içinde ifade edilmesinde rol oynamış, hatta İbrani hukukunu ortaya atmış olması mümkündür ama bu rolün büyüklüğü konusunda bir yargı yürütmek gerçekten de imkansızdır.

Üçüncü olarak, birçok insan Musa'yı Yahudi tek tanrıcılığının kurucusu sayarlar. Böyle bir iddianın bir bakıma hiçbir dayanağı yoktur. Musa hakkındaki bilgilerin elimizdeki tek kaynağı Eski Ahit'tir ve Eski Ahit açıkça ve şüpheye hiç yer bırakmayacak şekilde, tek tanrıcılığın kurucusu olarak İbrahim'i göstermektedir. Bununla birlikte, Yahudi tek tanrıcılığının Musa olmasaydı yavaş yavaş ortadan kalkmış olacağı da oldukça açıktır ve bu kavramın korunup yaygınlaşmasında hayati bir rol oynadığı kuşkusuzdur. Dünyadaki iki büyük din, Hıristiyanlık ve İslamiyet Yahudi tek tanrıcılığından türediklerine göre, en büyük önemi de elbette bu rolde yatmaktadır. Musa'nın o kadar tutkuyla inanmış olduğu tek Tanrı düşüncesi en sonunda dünyanın büyük bir kısmına yayılmıştır.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 89-91.